

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Audiovizuální studia

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Digitální prostor z perspektivy postkolonialismu

Dalibor Knapp

Vedoucí práce : MgA. Zbyněk Baladrán

Oponent práce: Mgr. Helena Bendová

Datum obhajoby: 6.10.2017

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2017

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

FILM AND TV SCHOOL

Film, Television, Photography, and New Media

Audiovisual studies

MASTER'S THESIS

Digital space from a postcolonial perspective

Dalibor Knapp

Thesis Supervisor: MgA. Zbyněk Baladrán

Opponent: Mgr. Helena Bendová

Date of thesis defense: 6.10.2017

Academic title granted: MgA.

Prague, 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci na téma Digitální prostor z perspektivy postkolonialismu vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne .....

.....
podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenční list

Souhlasím s tím, aby moje magisterská práce byla půjčována k prezenčnímu studiu v Knihovně Akademie múzických umění v Praze.

.....
Podpis diplomanta

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Instituce	Datum	Podpis

Abstrakt

Cílem této teoretické magisterské diplomové práce je analýza digitálního prostoru z postkoloniální perspektivy. Práce zpočátku vymezuje tuto postkoloniální perspektivu – co je v jejím středu zájmu, jaký je historický kontext, jaké jsou její zdroje a s jakými metodami pracuje. Dále se práce zabývá kolonialismem, představuje jeho myšlenkové konstrukty, ideje a popisuje jeho průvodní jevy a jejich aplikaci ve vztahu kolonizátor-kolonizovaný uvnitř koloniálních systémů. V další části představuje digitální prostor jako prostor sociální, kategorizuje jeho obyvatele a popisuje jejich znaky. Následně hledá, srovnává a analyzuje procesy, vlastní kolonialismu, v digitálním prostoru, konkrétně ve vztahu digitálního Severu a Jihu, na úrovni digitální identity a v procesu práce v digitálním prostoru.

Abstract

This master's thesis analyses digital space from a postcolonial perspective. It starts with defining the postcolonial perspective itself - its interests, historical context, sources and the methods it uses. Then it examines the concept of colonialism, colonial thought construction, ideas and accompanying phenomena and their application in the coloniser/colonised relation in the colonial systems. The next part presents digital space as the space of social structures, categorises its inhabitants and describes their characteristics. The author then explores, compares and analyses processes that are natural to colonialism in digital space, specifically in relation between the digital north and south, at the level of the digital identity and in the process of labour in digital space.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Postkolonialismus.....	8
3. Kolonialismus.....	9
3.1. Myšlenkové konstrukty a ideje kolonialismu.....	10
3.2. Technologie, techniky a procesy kolonialismu.....	11
4. Kolonizovaný, kolonizovaná, kolonizované.....	13
5. Kolonizátor.....	15
6. Geografie digitálního prostoru.....	17
7. Obyvatelé digitálního prostoru.....	20
7.1. Líný domorodec, vznešený divoch, digitální divoch.....	20
7.2. Digitální domorodec versus digitální imigrant.....	23
7.3. Kyborg.....	24
8. Etnografický popis světa digitálního domorodce.....	25
9. Kolonizace nových světů.....	28
9.1. Digitální Sever a Digitální Jih.....	30
9.2. Digitální identita.....	32
9.3. Práce na digitální plantáži.....	33
10. Závěr.....	35
11. Seznam použité literatury.....	37
12. Elektronické zdroje.....	39

1. Úvod

Tato práce s názvem *Digitální prostor z perspektivy postkolonialismu* je vyústěním mých dvou dloholetých zájmů - antropologie a digitální technologie. Jelikož se pohybuji v digitálním prostoru již od dětství, jsem v něm dostatečně dlouho na to, abych vnímal tu neuvěřitelně rychlou proměnu, kterou neustále prochází. Proměnou prochází jak on sám, tak ale i prostor, který ho obklopuje.

Digitální prostor pohltil obrovskou část každodennosti, proměnil a překopal struktury, vztahy, uvažování a jednání jak velkých sociálních skupin, tak i jednotlivce. Jako kdyby byli ti, kteří do něho vstoupili novým živočišným druhem, svébytnou kulturou, bytostmi, které se na Zemi nově objevily. Když jsem začal detailněji pozorovat jak tyto bytosti žijí, přišlo mi, že se jejich životy něčemu podobají. Myslím si totiž, že existují jisté nosné paralely mezi digitálním prostorem coby „novým světem,“ (který vznikl, nějakým způsobem se vytváří a proměňuje, je tvarován strukturami moci a vědění a v němž se tyto struktury odhalují) a mezi zámořskými „novými světy,“ které historicky trvají jako kolonie a oficiálně zanikají v bojích o nezávislost a jejichž podstata, funkce či struktura je analyzována až s příchodem postkoloniální kritiky.

Rozhodl jsem se, že cílem této práce bude pokusit se najít, srovnat a analyzovat procesy, které jsou původně vlastní období kolonialismu, objevují se ale i v prostoru digitálním. Z podstaty tématu se tak tato práce nejvíce přibližuje srovnávací analýze. V obou těchto světech lze vysledovat podobné tendence a jevy, přičemž mě v obou případech nejvíce zajímá jednotlivec zachycený v síti sociálních, politických, ekonomických, kulturních a dalších vztahů. Kapitalismus, tělo, technologie, násilí, způsoby vyprávění, dozor, původní obyvatelé, moc, identita či vědění jsou jen letným výčtem pojmů, které se hluboce dotýkají obou světů a lze je určitým způsobem porovnávat a analyzovat.

2. Postkolonialismus

Postkoloniální diskurz se hutně formuje v druhé polovině dvacátého století, kdy v poválečném rozdělení světa dochází k rozkladu starých mocenských a ekonomických struktur. Kolonie bojují o nezávislost, národy se stále výrazněji emancipují, začínají se budovat nové kulturní, sociální, politické, ekologické i ekonomické vztahy a struktury uvnitř i mezi nově vznikajícími státy. Proces dekolonizace generuje nové situace a změny probíhají nejen na periferii, ale i v samotném centru. Vedle historického postkolonialismu, který je chápán jako časově určené období po dekolonizaci, vzniká jako reakce na tuto situaci také jiné pojetí postkolonialismu. Tím je postkolonialismus,

postkoloniální teorie, coby kritický přístup k vědění, jež do té doby bylo produktem pouze evropského myšlení a jeho tradice.

Nově vydávaná literatura z bývalých kolonií odhaluje zkušenosti lidí žijících pod koloniální nadvládou, jejichž hlasy byly do té doby umlčovány. *Rozprava o kolonialismu* (1950) Aimého Césaira, *Černá kůže, bílé masky* (1952) Frantze Fanona či pozdější *Orientalismus* (1978) Edwarda Saida odhalují a místy tvrdě obžalovávají hegemonii evropského myšlení a moci. Postkolonialismus se tak snaží revidovat, znovupromýšlet a analyzovat vše, na čem je tradice evropského myšlení vystavěna, neboť najednou existují také jiná místa, jiné hlasy, jiné příběhy.

Postkoloniální kritika tak v sobě může zahrnovat téměř cokoliv, což zároveň může být slabinou tohoto přístupu. Může se rozmělnit do nedůležitých témat, odboček, vzdálit se podstatě, může opomenout to, co je vlastně důležité. Dobrá, co je tedy důležité?

Domnívám se, že nejdůležitější na postkoloniální kritice je to, že dává prostor tomu druhému, jinému, utlačovanému, který nemá téměř žádnou moc, je příliš obyčejným nebo příliš jiným, profánním, má zkušenost, která jde proti obecně přijímanému, všeobjímajícímu, vládnoucímu. Uchovává i toho nejposlednějšího jednotlivce v sociální struktuře v centru pozornosti a narušuje a nahrazuje deklarovaný „lidský“ přístup, který je ale zdánlivým, snad opravdovou lidskostí.

Umístíme-li tedy utlačovaného jednotlivce do středu zájmu, vyjeví se najednou téměř každá součást jeho světa a jeho vztahování se k němu jako negativní, hostilní, komplikovaná zkušenost. Postkoloniální kritika se ke každé takové části snaží vztáhnout, pojímá a zpracovává široký rozsah témat – od marginalizace jinakosti, budování identity jednotlivce, hegemonie vědění a moci přes otázku rasismu či genderu, roli technologie, postavení žen ve společnosti, prožívání každodennosti až ke struktuře kapitalistického systému a jeho dopadů na jednotlivce, proudění informací a kapitálu, snaze podkopávat univerzální hodnoty, otázce národní identity či k znovupromýšlení vědeckých kategorií a pojmů a analýze jejich eurocentrického základu.

Možností je skutečně mnoho, proto aplikovat perspektivu postkolonialismu na určitý výsek reality znamená implicitně vzdát se užití pouze jedné metody. Komplexnost problému vyžaduje různé přístupy, různou metodologii. Zkoumaná oblast je tak široká, že tento přístup s sebou nutně přinese i nedomyšlené či nepřesné formulace a myšlenkové zkratky. Koloniální režimy fungovaly v různých oblastech jinak, není v možnostech mých ani v cílech této práce pojmout zcela vše a nebo se detailně zaměřit pouze na úzkou část zkoumaného terénu. Proč se tedy i přes to vše snažím držet

postkoloniální perspektivy?

Domnívám se, že ačkoliv byl kolonialismus historicky spíše vzdálen myšlenkovému prostoru Střední Evropy, do kterého jsem vrostlý, je zcela zásadní kolonialismu rozumět, neboť je dle mého názoru, hlavní historickou silou, která formovala a neustále, ve formě koloniality, ovlivňuje současnou podobu světa. Stejně tak se domnívám, že procesy, které kolonialismus formovaly a charakterizovaly, nezmizely s historickým koncem kolonií. Pojem postkolonialismus může v sobě implicitně obsahovat tvrzení, že kolonialismus skončil. Nacházíme se sice historicky v době, kdy se všude po světě slaví dny nezávislosti, což je samozřejmě důležité, na druhé straně však nedostačující. Charakteristické jevy kolonialismu jsou totiž zakořeněny ve stávajících strukturách a pod názvem kolonialita se přemístily do nových prostorů a vztahů a skrytě jej pociťují i ti, kteří mají historickou zkušenost coby příslušníci bývalých koloniálních mocností. Kolonialita je oproti kolonialismu (politický a ekonomický vztah, kdy je suverenita určitého národa či území podřízena jinému státu) dlouhodobá. Jedná se o „*dlouhodobé mocenské vzorce, které vznikly v důsledku kolonialismu a definují kulturu, práci, intersubjektívni vztahy a produkci vědění daleko za hranicemi přímého řízení ze strany koloniálních správ.*“¹

3. Kolonialismus

Abychom vůbec porozuměli postkoloniální kritice, je nutné si nejprve stručně představit hlavní znaky a projevy kolonialismu. V této práci hovořím o kolonialismu jako o historickém procesu novověké kolonizace (exploatační typ kolonialismu), který započal v 15. století v období zámořských objevů. Důvodů pro vznik tohoto procesu je mnoho, velkou roli rozhodně hraje motivace zisku (obchod, nové suroviny, ovládnutí obchodních cest), přičemž se k tomuto „hlavnímu“ zájmu přidružují zájmy další (například náboženské – šíření křesťanství, politické, věda a poznání, atd.). Tento komplexní systém se vytváří a rozehrává mezi ovládající menšinou (kolonizátoři) a podřízenou většinou (kolonizovaní) a ve vztahu mezi periferií (kolonie) a centrem (mateřská země). Kolonialismus je principem, který všeprostupuje celou společností ve všech vrstvách (politická, sociální, symbolická, kulturní, ekonomická, psychologická, atd.).

---

1. MALDONADO-TORRES, Nelson. O kolonialitě bytí. Poznámky o zrodu jedné koncepce. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení IV*. Editor Vít HAVRÁNEK. Praha: Tranzit, 2013. s. 210. ISBN 978-80-87259-24-5.

3.1. Myšlenkové konstrukty a ideje kolonialismu

Jmenujme si některé nejdůležitější jevy, které jsou výsledkem tohoto komplexního procesu a které nelze posuzovat samostatně. Předně je to konstrukce vztahu „My vs. Oni“ a s tím související produkce kategorie jinakosti, která je základem pro ospravedlňování téměř všech jevů kolonialismu. Těmito jevy mám na mysli například europocentrismus prohlašující se za univerzalizmus, proklamaci evropského humanismu, který ale stvořil genocidu, rasismus a otroctví související s násilnou změnou identity původních obyvatel. Dále pak třeba rozlišování kategorie věřící x nevěřící nebo vytvoření eurocentrických vědeckých teorií o vývojových stádiích společnosti (divoštství, barbarství, civilizace či magie, náboženství, věda).

Dalším ospravedlňujícím základem kolonialismu je idea pokroku, kterou koloniální mocnosti aplikují uvnitř svých kolonií, zároveň ji však kolonialismus sám pomohl vytvořit. Evropa se definuje na základě toho, co není, co je ten druhý. Evropa se definuje hesly jakými jsou volnost, rovnost, bratrství, Evropa ale přece taková ve výsledku také není.²

Osvícenství prosazuje lineární pojetí času, které je zároveň základem kapitalistického systému, jenž vzniká na počátku koloniální éry díky kumulaci bohatství ze zámořských objevů. S ním vzniká i koncept růstu. Kapitalismus je následně exportován a lokální systémy hospodářství mu ustupují. Dělna práce umísťuje kolonie do nerovné pozice vůči svým centrům, svět se rozděluje na bohatý Sever a chudý Jih. Toto rozdělení trvá i po oficiálním konci existence kolonií, kdy se z důvodu aplikace evropských modelů a struktur do kolonií, které ale v jiných podmínkách a strukturách nefungují, uchovávají bývalé kolonie v podřízeném vztahu (kolonialita, neokolonialismus). Aimé Césaire ve své *Rozpravě o kolonialismu* (1950) odpovídá na argumenty pokroku, zavedého kolonizátory, takto: „*A jelikož mluvíte o továrnách a průmyslu, nevidíte snad uprostřed našich lesů a houštin ohromnou továrnu chrlící jiskry, ovšem továrnu na lokaje; nevidíte snad úžasnou mechanizaci, ovšem mechanizaci člověka; nevidíte obrovské násilí páchané na tom, co si lidstvo okradených k němuž patříme, dokázalo uchovat osobního, netknutého, nepotřísněného; nevidíte onen stroj, ano, nevidaný stroj, jenž ale drtí, lisuje a otupuje národy?*“³ Evropský kolonialismus, zaštiťující se ideou pokroku a humanismem se tak v mimoevropském kontextu zhmotňuje do viditelného klamu, pokrytectví a přetvářky. Paradoxně na evropském území není klam pokroku tak zřetelným.

2. MONGIN, Olivier. LAMPEREUR, Nathalie. SCHLEGEL, Jean-Louis. Co je postkoloniální myšlení? In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení II*. Praha: Tranzit, 2011. s. 38. ISBN 978-80-87259-14-6.

3. CÉSAIRE, Aimé. Rozprava o kolonialismu. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení II*. Praha: Tranzit, 2011. s. 114. ISBN 978-80-87259-14-6.

3.2. Technologie, techniky a procesy kolonialismu

S ideou pokroku samozřejmě souvisí technologie. Technologie (technika) je antropologická konstanta, lze ji rozumět jako jednomu z adaptačních nástrojů na přírodu, přistupujeme-li k přírodě v dichotomickém pojetí vztahu kultura versus příroda. Takto zastarale nastavenou definici vycházející z pozitivistických pozic však dosud potvrzuje kapitalistický systém a zhmotňuje ji v technooptimistickém produkování různých verzí toho samého principu především za účelem ekonomického zisku. Z takto redukcionisticky nastaveného pojetí vychází technologie jako cosi neutrálního, ne-li pozitivního.

Technologie byla důležitým pilířem všech koloniálních správ a postkolonialismus její přítomnost reflektuje zejména v každodennosti jedince a ve spleti politických, kulturních a sociálních vztahů, do kterých je jedinec uvrhnut. Samotný počátek kolonizace byl umožněn právě novými technologickými vynálezy či zdokonalením dřívější technologie (lodě schopné dlouhé plavby, vynález teleskopů, sextantů, mechanických hodin, atp.) ruku v ruce s proměnami mocenských struktur (přechod od feudálního absolutismu k pluralismu a vzniku občanské společnosti) a vědeckým poznáním (rozvoj kartografie, fyzikální veličiny jako jsou čas a vzdálenost, měření úhlů, zeměpisná délka a šířka, atd.).

Střet evropské a mimoevropské civilizace byl střetem jiných technologií, přičemž mimoevropská byla považována za primitivní, zastaralou, ačkoliv některé mimoevropské vědění bylo základem pro technologii evropskou. Intervence evropské technologie byla doprovázena fyzickým a epistemologickým násilím proti lokálním zastaralým praktikám a technikám. Násilí všeprostupovalo koloniální správou, od zbraní, technik dohledu, přivlastňování si půdy po těžbu nerostných surovin či státní lékařskou péčí. Evropské technologie se rozšířily do mimoevropských oblastí a byly považovány za moderní, progresivní, charakterizující ratio. Pakliže nějaká evropská technologie v koloniích neuspěla, bylo to z důvodu tvrdohlavého či pomýleného obyvatelstva, které nebylo schopné ocenit výhody této technologie nebo z důvodu nevhodných lokálních podmínek. Kolonie byly pro evropskou vědu a technologii také důležitým experimentálním prostorem, kde mohly probíhat rozsáhlé vědecké či sociální experimenty a nehrozilo odsouzení od veřejnosti či negativní politické následky. To je například nejviditelnější a nejlépe zdokumentované ve 20. století, kdy obyvatelé atolu Bikini byli z důvodu 23 nukleárních testů přemístěni na jiné ostrovy. Testy prováděla armáda Spojených států amerických mezi lety 1946 a 1958, nové útočiště však přemístěné obyvatelé neuživilo a někteří původní obyvatelé se vrátili

zpět domů, ačkoliv byli vystaveni nebezpečnému množství radioaktivity.

Významnou oblastí, kde se evropská technologie ujala jakožto účinná, propracovaná a koneckonců úspěšná, byla oblast dohledu, která je neoddelitelná od výše vyjmenovaných znaků kolonialismu. Neznámá území se musela pojmenovat a zmapovat. Ti jiní, „divocí lidé“ žijící na těchto územích se museli identifikovat, spočítat a kategorizovat, čímž se stali viditelnými pro dohled. Základním rozlišovacím znakem je konstrukt rasy, prvotní sběr informací je srostlý s misionářskou činností, v další fázi pak hlavní funkci sběru přebírá úřední byrokracie. Základní dilema, zda původní obyvatelstvo potlačit, přesídlit za hranice, uzavřít do kontrolovaných zón či případně vyhladit, nebo zda se jej pokusit asimilovat do nově vznikající struktury, řešily koloniální správy na různých územích jinými přístupy. Jakýkoliv odpor byl každopádně podmaněn „racionálními“ technikami typu zákazu původních kulturních zvyků, byrokracií, případně válkou.

Rozvoj technik a technologií dohledu obyvatelstva souvisí s racionalizací státní správy, která je vzákladu vzniku moderního státu. Mimochodem, je otázkou, zda koloniální stát není vlastně jen jinou formou moderního státu, neboť ve výsledku mezi nimi nenajdeme tolik odlišností. Jeden z mála rozdílů tak může například být to, že podstatou moci vládnoucí skupiny uvnitř koloniálního státu je její geopolitická, kulturní cizost. Cizí (nikoliv ve smyslu geografickém) však může být pro své obyvatele i vládnoucí skupina uvnitř moderního (evropského) státu.

Jak moderní, tak i koloniální stát tedy vytvořily propracované techniky disciplinace a kontroly, těmi se ve svém díle *Dohlížet a trestat* (1975) zabývá Michel Foucault. Tyto techniky rozřazují jedince do přesně strukturovaného prostoru a času, přičemž postupně pohlcují všechna životní stádia a projevy (nejde samozřejmě jen o vězení, ale také o školu, nemocnici, instituci vojny). A právě v koloniálním státě je disciplína, coby typ moci, nejzjevnější. Koloniální stát fungující převážně na ekonomickém modelu plantáže potřebuje „tělo coby stroj.“ Tělo (svaly) domorodce je potřeba vychovat do poslušnosti a ovladatelnosti, aby podávalo co nejlepší výkony a bylo co neúčinnější v systému produkce. Neposlušnost těla je tvrdě trestána, koncentrační tábory jsou vynálezem právě koloniální správy. Násilí se běžně vyskytuje ve spojení s mocí, samo o sobě je spíše vzácné. Objektem násilí je tělo, jehož násilí „*donucuje ohýbá, láme, ničí: uzavírá všechny možnosti nemá tedy vedle sebe jinou oblast než oblast pasivity; a pokud se setká s odporem, nemá jinou možnost než omezovat jej.*“⁴ Tělo je tedy v centru pozornosti procesu racionalizace. Jedním z výsledků

4. FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Přeložil Čestmír PELIKÁN. Praha: Dauphin, 2000. Studie (Dauphin). s.165. ISBN 80-86019-96-9.

racionalizace státní správy koloniálního státu je explicitní rasismus. Objevuje se překvapivě nejvíce v momentě, kdy místní obyvatelé jsou již natolik vzdělaní, schopní a „poevropštělí,“ že dokáží splnit požadavky pro to, stát se úředníky státní správy. ⁵ Koloniální správa to samozřejmě považovala za jisté ohrožení sebe sama a snažila se vstup místních obyvatel do státní správy omezovat, například změnou pravidel pro přijetí či rozdělením správy na část elitní a část podřízenou (složenou z místního obyvatelstva). Indický politolog Partha Chatterjee tuto techniku nazývá technikou koloniální diference, kdy je „jiný“ představován jako méněcenný a od základu odlišný a tím pádem je méněcenný neodvolatelně.⁶ Nelegitimitnost takového počínání však koloniální správa obhajovala zvýšenou produktivitou a efektivitou správy, přičemž ale tato produktivita a efektivita byla výsledkem regulace a sociálního dohledu vycházející právě ze sebedisciplinace. ⁷

4. Kolonizovaný, kolonizovaná, kolonizované

Všechny výše zmíněné ideje, techniky a procesy se vytvářejí a uskutečňují právě v rovině dualistického vztahu kolonizovaný - kolonizátor, čímž platnost tohoto vztahu dále prohlubují a potvrzují. Pokusit se vysvětlit, co vlastně znamená „býtí kolonizovaným“ je z důvodu rozšíření původního obsahu pojmu značně komplikované. Kolonizovaný již není kategorií patřící pouze domorodým obyvatelům žijícím kdesi daleko. Tato kategorie zahrnuje utlačované, porobené, muže i ženy, třídy, národnostní menšiny či například i marginalizované akademické obory. Kolem pojmu kolonizovaného, kolonizované vyrostl celý slovník frází, z nichž každý svým způsobem nadále posiloval úděsnou druhořadost lidí, kteří jsou odsouzeni...telefon toliko používat, nikoli jej vymyslet. ⁸

Kolonizované bytí je tak bytím podřadným, přičemž nezáleží na geografické poloze, pohlaví či třeba na historické časovosti. Je vymezeno vůči nějaké vnější, hegemonní síle (původně zosobněna kolonizátorem). Tento podřadný stav bytí v sobě implicitně zahrnuje touhu po změně, je-li ovšem tato podřadnost vnímána vědomě. Neexistence požadavku změny je způsobena buď mizernou sebereflexí, totální neznalostí nebo vlastním prospěchářstvím.⁹

5. CHATTERJEE, Partha. Koloniální stát. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení IV*. Praha: Tranzit, 2013. s. 131. ISBN 978-80-87259-24-5.

6. Tamtéž, s. 150.

7. Tamtéž, s. 128

8. SAID, Edward W. Reprezentování kolonizovaných: mluví antropologie. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení II*. Praha: Tranzit, 2011. s. 180. ISBN 978-80-87259-14-6.

9. MEMMI, Albert. *Dvě odpovědi člověka žijícího v koloniálním područí*. [online]. 2012 [cit. 20.7.2017]. Dostupné z WWW: <http://www.cefres.cz/IMG/pdf/memmi_1997_kolonialni_podrucí.pdf>.

Častou počáteční ambicí při vymaňování se z podřízeného stavu, je snaha změnit sám sebe. Odmítnout se a stát se co nejpodobnějším vlastnímu kolonizátorovi, splynout s ním. Kolonizátor totiž „*nestrádá, má všechna práva, užívá majetku a těší se vážnosti; volně nakládá bohatstvím a počtami, má k dispozici techniku i moc.*“¹⁰ Z této tendence by se tak mohlo zdát, že kolonizovaný vlastní kolonizaci vlastně vyžaduje. Antilský psychiatr a spisovatel Frantz Fanon ve své knize *Černá kůže, bílé masky* (1952) zkoumá psychologii lidí uvnitř procesu těchto ambicí. „*Tento „navrátilce“ se projevuje od prvního kontaktu. Odpovídá pouze ve francouzštině a často již kreolštině nerozumí. Jak se věci mají, nám v tomto ohledu napovídá folklor. Po několika měsících strávených ve Francii se jeden venkovan vrátil mezi své. Jakmile spatřil pluh, zeptal se svého otce, starého, světa znalého vesničana: „Jakpak se nazývá tento nástroj?“ Namísto odpovědi mu otec hodil pluh na nohu, a najednou se synovi paměť vrátila.*“¹¹

Snaha přiblížit se co nejvíce kolonizátorovi je samozřejmě potlačením sama sebe, což je jen jinou formou odmítnutí koloniální situace. Tuto snahu po asimilaci, po emancipaci kolonizovaného, však ze všeho nejvíce odmítá sám kolonizátor, neboť právě emancipace by nejvíce ohrozila jeho výsadní postavení. Kolonizovanému tak nezbývá nic jiného než vzpěření se, vzpoura. „*Jeho postavení je absolutní a vyžaduje absolutní řešení, žádný kompromis, ale roztržku. Byl vyrván ze své minulosti a nemá žádnou budoucnost, jeho tradice zápasí se smrtí a naděje v získání nové kultury se vytrácí, nemá vlastní jazyk ani vlajku, techniku ani národní či mezinárodní uznání, nemá práva ani po-vinnosti: nic nevlastní, ničím není a v nic nedoufá.*“¹² Kolonizovaný se stává negací kolonizátora. Paradoxně se tak například u kolonizovaného objevuje rasismus a xenofobie, kterou směřuje vůči všemu evropskému bez rozdílu. Kolonizovaný zjišťuje, že je najednou odlišný, jiný, tuto jinakost mu ale přiřknul kolonizátor. „*Jistý Evropan prý v průběhu nedávných vystoupení černošských básníků například s podivem zjistil, že až do roku 1940 nebyl žádný Antilan schopn o sobě uvažovat jako o negrovi.*“¹³ Kolonizovaný po vystřízlivění z nemožnosti asimilace vytváří vlastní příběh, „*nastupuje vlastní pozitivní mýtus kolonizovaného.*“¹⁴ Vlastní příběh vypráví o vlastní identitě. Takové, která je sdílena skupinou či společenstvím

10. MEMMI, Albert. *Dvě odpovědi člověka žijícího v koloniálním područí*. [online]. 2012 [cit. 20.7.2017]. Dostupné z WWW:

<http://www.cefres.cz/IMG/pdf/memmi_1997_kolonialni_podruci.pdf>.

11. FANON, Frantz. *Černá kůže, bílé masky*. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení I*. Praha: Tranzit, 2011. s. 56. ISBN 978-80-87259-12-2.

12. MEMMI, Albert. *Dvě odpovědi člověka žijícího v koloniálním područí*. [online]. 2012 [cit. 20.7.2017]. Dostupné z WWW:

<http://www.cefres.cz/IMG/pdf/memmi_1997_kolonialni_podruci.pdf>.

13. FANON, Frantz. *Černá kůže, bílé masky*. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení I*. Praha: Tranzit, 2011. s. 154. ISBN 978-80-87259-12-2.

14. MEMMI, Albert. *Dvě odpovědi člověka žijícího v koloniálním područí*. [online]. 2012 [cit. 20.7.2017]. Dostupné z WWW:

<http://www.cefres.cz/IMG/pdf/memmi_1997_kolonialni_podruci.pdf>.

lidí a reprezentuje ji. Tyto kolektivní sociální identity jsou (a nebo se zdají být) zpočátku homogenní – my jsme ti kolonizovaní, my jsme ti otroci, negři, Alžírani, atd. Kolektivní identita je základem pro osvobozenecký boj. Tyto identity „*vyvstaly z obrovských a dlouhodobých historických procesů, jež stály u zrodu moderního světa podobně jako teorie a konceptualizace, ... které konstituovaly modernitu jako formu sebereflexe. Dostaly se do popředí a byly stabilizovány industrializací, kapitalismem, urbanizací, vytvořením celosvětového trhu a společenskou a sexuální dělbou práce, velkou dělbou společenského života na veřejnou a soukromou sféru, převahou národních států a ztotožněním pozápadnění s modernitou jako takovou.*“¹⁵ Tyto velké sociální identity splnily svoji historickou úlohu, dnes však již nejsou stabilní (a je stále více otázkou, zda vůbec někdy homogenní byly), jsou roztříštěny do heterogenních nik, plny vnitřních rozdílů. Identita má více zdrojů, více tváří, již se nelze pouze definovat vztahem k některé z těchto velkých sociálních identit.

Roztříštěnost sociálních identit a dnešní situace po historicky uzavřené tzv. *dekolonizaci* většiny bývalých kolonií, může význam pojmu *kolonizovaný, kolonizovaná* diskvalifikovat. Dá se hovořit o vysokém úředníkovi britské správy indického původu jako o kolonizovaném? Dají se označit za kolonizované vojáci belgického krále Leopolda II., kteří prosluli svou krvelačností vůči obyvatelům vlastního území? Jsou vlády bývalých kolonií, které se zavázaly dodržovat Všeobecnou deklaraci lidských práv kolonizované, neboť tato deklarace je zejména produktem evropského univerzalizmu?

Odpovědi na tyto otázky jsou nejednoznačné, nicméně domnívám se, že pojem *kolonizovaný, kolonizovaná* má neustále svoji platnost a opodstatnění a nemůže být odložen pro historickou neaktuálnost či být zaměňován za jiné slovo popisující skupinu. *Kolonizovaný, kolonizovaná, kolonizované* jsou definovány především vymezením vůči hegemonii.

5. Kolonizátor

Svůj protějšek má *kolonizovaný* v *kolonizátorovi*. Ovšem jak jsem již uvedl výše, významové hranice pojmu *kolonizovaný, kolonizovaná* jsou značně rozpité. Různorodí kolonizátoři se tak ani nedají jednoduše pojmenovat a určit, domnívám se však, že je lze vystihnout společným jmenovatelem. S růzností kolonizace nelze každému kolonizátorovi přiřknout to, že se chová skutečně násilně. Zato však lze říci, že každý

---

15. HALL, Stuart. Staré a nové identity, staré a nové etnicity. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení IV*. Praha: Tranzit, 2013. s. 60. ISBN 978-80-87259-24-5.

kolonizátor je reprezentantem určité hegemonie.

Italský filozof Antonio Gramsci pojmem hegemonie „označuje schopnost dominantních tříd uplatňovat ve společnosti sociální a kulturní vůdčovství, jež však není realizováno přímo prostřednictvím násilí, ale spíše nepřímo – prostřednictvím ekonomické, politické a kulturní manipulace.“¹⁶

Vládnoucí skupina – hegemon – si tak prostřednictvím různých technik udržuje nad podřízenými skupinami svůj status quo. Výše popsaná snaha kolonizovaného o to se asimilovat, vyvěrá z kulturní hegemonie, což je proces, který je uskutečňován skrze hodnoty vládnoucí vrstvy, které se ovšem stávají společně sdílenými hodnotami všech.

Nejvyvinutějším smyslem kolonizátora je zrak, přičemž jeho síla se projevuje až při zaujetí jeho pozice. Dosah zraku je znásoben technologií – měřicími a záznamovými přístroji, extenzemi kolonizátorova těla, ale také rozvinutými technikami kamufláže. Kolonizátorův pohled nebere zřetel na původní vztahy, ale redefinuje zorné pole vlastními pravidly, jež ale mají omezenou platnost. Tato pravidla jsou stavebními kameny vlastních taxonomií, které kategorizují, popisují a uzavírají původní mnohovýznamové a mnohvrstevné struktury do jednotlivých, kvantitativně redukováných, od sebe oddělitelných prvků. Tyto taxonomie a mapy jsou však z vlastní podstaty neúplné a opomíjejí některá vlákna popisovaných struktur. Kolonizovanému, kolonizované je tak na jedné straně určeno osvětlené a vysvětlené místo vitrín a matrik, na straně druhé však zůstávají marginalizovány a neviděny.

Přirozená podstata hegemonie pohlcovat jiné, rozdílné, cizí tak takto jasně vymezený vztah kolonizovaného a kolonizátora ve výsledku narušuje. Dualistický vztah *my versus oni* se prostřednictvím působení hegemonie vlastně rozpadá. Rozpad tohoto vztahu však nepřináší očekávaná pozitiva a toužebné uhlazení nerovností. Na jedné straně sice dochází k zániku konceptu *dvou kultur*, vztahu *my versus oni*, na straně druhé je však tento vztah nahrazen vznikem kultury jediné. Americký sociolog Immanuel Wallerstein ve své knize *Evropský univerzalizmus. Rétorika moci* (2006) uvádí: „*Jak univerzální je až doposud náš univerzalizmus? Jakmile jsme rozdělili svět na dvě kultury, univerzalizmus se stal doménou vědců, kteří trvali na určité metodologii, určitém politickém stanovisku (bezhodnotová věda) a stavovské izolaci od přímého společenského hodnocení své práce. Jeho nutným důsledkem také byla geografická koncentrace práce a pracovníků vyhovujících těmto kritériím a tím určitý stupeň její nepřiznávání ale reálné sociální předpojatosti. Co je ale nejdůležitější,*

---

16. KRSEK. Ivo. *Hegemonie*. [online]. cit. 10.6.2017]. Dostupné z WWW: <<http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/hegemonie.htm>>.

zaštil mocné před morální kritikou tím, že devalvoval hodnověrnost a objektivitu morální kritiky. Humanisty bylo možné devalvovat, zvláště když šlo o kritické humanisty, se zdůvodněním, že nebyli ve svých analýzách vědeckí. Byl to poslední hřebík v sebeospravedlňujícím procesu moderního světového systému." ¹⁷ (str. 75)

Být kolonizátorem a být kolonizovaným tak v podstatě splývá, děje se zároveň v jednom těle a čase. Otázkou zůstává, zda je možné takto souběžně existovat ve dvou pozicích nebo zda je tento proces jen totální redukcí bytí do navždy podřízeného stavu kolonizovaného. Boj mezi evropským univerzalismem a univerzálním univerzalismem sice byl vyhlášen (v roce 1963 Anouarem Abdel-Malekem článkem *Orientalismus v krizi*), nicméně tento průběh tohoto boje není nepodobný myšlenkám britského teoretika Marka Fishera, který ve své knize *Kapitalistický realismus* (2009) poznamenává, že je dnes snazší představit si konec světa než konec kapitalismu.¹⁸ Domnívám se, že o to víc je pak nutné neustále uchovávat a aktualizovat pojmy kolonizovaný, kolonizovaný, kolonizované v aktivní slovní zásobě a narušovat tím zdánlivou danost a nevyhnutelnost historického vývoje tak, jak je předkládán. „*Problematika kapitalistického rozvoje je založeno na tvrzení, že neplatí, že by všechny způsoby rozvoje kapitálu musely nutně vést k modernímu industrialismu. Rozvoj průmyslového kapitálu v Anglii, v západní Evropě či v Severní Americe byl výsledkem specifických dějin. Zvrácenost eurocentrických historických teorií pak spočívá v tom, že badatelé hledali obdobné vývojové tendence na jiných místech světa, a pokaždé, když toto hledání nepřineslo kýžené ovoce, byla daná společnost prohlášena za neschopnou vytvořit skutečnou historickou dynamiku.*“ ¹⁹

6. Geografie digitálního prostoru

Ještě předtím, než přistoupím k hledání paralel mezi digitálním prostorem coby „novým světem“ a mezi zámořskými „novými světy,“ které prošly koloniální zkušeností, pokusím se digitální prostor charakterizovat a popsat.

Pojem digitální prostor je pojem vlastně velmi nepřesný, neboť jeho často uváděné charakteristiky, jakými jsou třeba virtualita či nehmotnost, až příliš strhávají pozornost. Je však třeba si uvědomit, že tento prostor je vystaven na více než 800 tisíc kilometrů dlouhých podmořských kabelech, které obsahují tisíce tun oceli, plastu, mědi. Jen mobilních zařízení, které umožňují přístup do tohoto prostoru je více, než kolik lidí je na planetě. Kvůli drahým kovům, které jsou potřebné k výrobě těchto

17. WALLERSTEIN, Immanuel. *Evropský univerzalismus. Rétorika moci*. 1. vydání. Praha: Slon, 2008. s.75. ISBN 978-80-86429-81-6

18. FISHER, Mark. *Kapitalistický realismus*. Praha: Rybka, 2010. ISBN 978-80-87067-69-7.

19. CHATTERJEE, Partha. Koloniální stát. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení IV*. Praha: Tranzit, 2013. s. 146. ISBN 978-80-87259-24-5.

zařízení, jsou transformovány nejen celé krajiny, ale i sociální struktury. Těžba je spojená s dětskou prací, negramotností či vysokými zdravotními riziky. Komponenty převáží dopravní lodě, které spalují ropu a vypouštějí emise, nosné rakety zase vypouštějí družice umožňující vysokorychlostní připojení. Digitální prostor, neboli kyberprostor je přímo závislý na elektrické energii, která je distribuována dalšími kvanty plastu, mědi, oceli a betonu a gigatuny fosilních paliv jsou přeměňovány na gigabyty informací. Fyzickou existenci digitálního prostoru tak potvrzují především jeho indexy, znaky, které jsou přítomné ve všech sférách prostoru Země.

Digitální technologie nevzniká sama o sobě, ale je vystavěna na technologiích vývojově starší, analogové. Neznámá to, že analogové principy jsou překonány, obě technologie existují vedle sebe. Čistota, průhlednost, vzdušnost, lehkost, bělost či miniaturizace, tedy vlastnosti, skrze které se digitální technologie prezentuje, jsou pouhými mediálními obrazy a jsou jen jejími zdánlivými vlastnostmi. Právě z těchto důvodů je důležité materiální infrastrukturu digitálního prostoru zdůrazňovat, i když existence jakéhokoliv prostoru obecně materiální existencí podmíněna není.

Rozumíme-li digitálním prostorem především Internet, pak míra rozvinutosti jeho materiální infrastruktury kopíruje míru rozvinutosti jeho „obsahu.“ Nejde jen o počet lidí, kteří v té které oblasti mají přístup k internetu či vůbec znalost, jak digitální technologii používat, ale též jde o míru produkce digitálního prostoru jako prostoru sociálního.

Henri Lefebvre ve své knize *The production of space* (1974) popisuje, že každá společnost vytváří vlastní sociální prostory, k jejichž porozumění přistupuje skrze tyto tři kategorie: prostorové praktiky, reprezentace prostoru a prostory reprezentace. Prostorovými praktikami vnímáme čistě fyzický vztah mezi tělem a obklopujícím prostorem. Je to prostor, který vytvořen mocenskými strukturami (stát, architekti, atd.) Reprezentace prostoru uchopuje prostor jako mentální, abstraktní koncept, který vychází z geometrie a jiných forem abstraktního zobrazování prostoru. Tato reprezentace vzniká z lidské zkušenosti a v měřítku kolektivu. Reprezentace prostoru jsou však nekonstantní, proměňovány strukturou moci, která je v tomto případě exekuvována především architekty a inženýry ve formě prostorové produkce a reprodukce. Skrze prostorové reprezentace zakoušíme a utváříme prostor prakticky, vlastními konkrétními aktivitami.²⁰ Podle Lefebvra má každý takový sociální prostor důležité vlastnosti – (re)produkuje se.

Digitální prostory jsou také, stejně jako „fyzické“ prostory, (re)produkovány za

---

20. LEFEBVRE, Henri. *The production of space*. Wiley-Blackwell, 1992. s. 464. ISBN 978-0-631-18177-4.

účelem zachování existujících hegemonních sociálních vztahů. Sociální prostor je sociální produkt, tento prostor slouží jako nástroj myšlenek a nástroj pro akci. Kromě toho, že je prostředkem pro produkci, je zároveň prostředkem pro kontrolu, a tudíž i prostředkem pro nadřazenost a moc.

Pohlížíme-li na digitální prostor skrze prizma produkce prostoru, můžeme tento prostor považovat za plně rozvinuté teritorium z hlediska fyzického, sociálního, ekonomického, kulturního a jazykového.

Krásný příklad je v dokumentárním filmu TPB AFK, mapující soudní proces mezi Pirate Bay a zástupci filmového, herního a hudebního průmyslu:

A: „How did you meet Fredrik and Gottfrid?“

B: „I don't remember, but I assume it was in a chat room on the Internet.“

A: „When was the first time you met IRL (In Real Life)?“

B: „I don't remember that either, but we don't like that expression. We say AFK – Away From Keyboard. We think that the Internet is for real.“²¹

Geografie jako věda abstrahuje prostor materiální do prostoru myšlenkového. Průvodním atributem geografie je mapa, která je reprezentací objektu – teritoria. Tvůrce mapy – geograf si při její tvorbě nejprve musel vytyčit terén. Podobně i antropolog, který zase vytvářel reprezentaci vztahů, sdílených mezi místními obyvateli a jejich prostředím. Samotný terén, abstrahovaný z velké části z fyzického prostoru, neexistuje, je to chirurgický řez, který je veden nějakým souborem pravidel (které mají navíc omezenou platnost) a je taktéž limitován aplikovanou technologií. Geograf začíná rýsovat, antropolog začíná psát – a až to je ten důležitý moment, kdy onen samostatně neexistující terén začíná existovat. Geografie je geometrií, antropologie je textem, které v sobě fixují svět, jenž ovšem nemůžeme popřít ani potvrdit. Až text, mapa jsou potvrzením, důkazem, na něž lze odkazovat, záchytnými body, pravdou. Povahou digitálního prostoru je také text – kód. Kód je popis, který reprezentuje lidskou znalost teritoria. Je ale digitální prostor teritoriem nebo je jen mapou? Tedy, je teritoriem nebo je ze své podstaty jen reprezentací?

Mapa je vždy z podstaty věci zmenšeninou prostoru, jeho zjednodušením. Samozřejmě, že existují mapy internetu, vizualizující vztahy mezi uživateli, mám ale na mysli něco jiného. Kód, algoritmus je textem, který je samotným obsahem (teritorium), ale zároveň tento text popisuje jak digitálnímu prostoru rozumíme a jak

21. KLOSE, Simon. film *TPB AFK*. [online]. 2013 [cit. 1.4.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.youtube.com/watch?v=eTOKXCEwo_8>.

jej používáme (mapa). To mimo jiné implicitně znamená, že digitální prostor obsahuje mnohem více vrstev a nik, do kterých zatím nejsme schopni proniknout, neboť se objeví až jejich popsáním, tedy psáním kódu.

Digitální prostor tedy na jedné straně nebyl teritoriem *Hic sunt leones*, který by bylo možné objevit, dobýt a obsadit a musel tedy nejprve vzniknout, na druhé straně je však v digitálním prostoru území *Hic sunt leones* stále přítomno, neboť jeho nové dimenze neustále vznikají.

Pojem digitální prostor sice v současnosti nejvíce vystihuje především Internet, tedy celosvětovou síť navzájem propojených počítačových sítí, zcela záměrně však digitální prostor pouze do tohoto pojmu nechci zcela uzavírat. Ačkoliv i v této práci je digitální prostor zastupován Internetem, je nutné si uvědomit, že Internet je jen určitou formou *Regime of Computation* s charakteristickou architekturou, technologií a určitými pravidly. Sám Internet je tak ve výsledku jen jednou z forem digitálního prostoru.

7. Obyvatelé digitálního prostoru

V současnosti je chápání digitálního prostoru sebestředné. Personalizace budí dojem, že se v digitálním prostoru nevyskytují jinak smýšlející uživatelé, antropocentrismus zase nepřipouští, že se v digitálním prostoru objevuje někdo jiný než člověk. Obyvatelů digitálního prostoru ale může být ve výsledku celá řada.

7.1. Líný domorodec, vznešený divoch, digitální divoch

Jednou z prvních otázek při kategorizaci obyvatelů nějakého prostoru může být ptaní se po vztahu obyvatele ke svému prostoru, tedy ve smyslu jeho původnosti či nepůvodnosti. V evropské myšlenkové tradici existují dva koncepty domorodce, přičemž oběma je přiřknuta stejná vlastnost – divokost. Domorodec je divoký, nemající pravidla, kulturu, civilizační návyky, neumí psát, číst, je to barbar, divoch. První koncept pojímá tuto divokost negativně, dává ji do protikladného vztahu vůči evropské vyspělé kultuře. Divoch je líný, nemocný, špinavý, agresivní.

Syed Hussein Alatas ve své studii *The Myth of the Lazy Native* (1977) zkoumá příčiny vzniku tohoto negativního obrazu domorodců, konkrétně konstrukt líného domorodce (v oblasti dnešní Indonésie a Malajsie). Alatas analyzuje historické prameny, většinou dopisy obchodníků a misionářů a přichází s tvrzením, že sociologický původ mýtu líného domorodce (Malajce) byl vystavěn na odmítnutí práce na plantážích a nezájmu

domorodců na účasti na kapitalistické ekonomice kontrolované koloniálními mocnostmi. Domorodci nebyli nadšeni z plantážového systému zemědělství, museli být k práci přinuceni, zároveň tím ale byli obviněni z lenosti. Právě tato počáteční reakce plantážníků a obchodníků vytvořila obraz líného domorodce a tento obraz se dále rozšířil i mimo kontext zemědělství. Historický původ tohoto obrazu byl brzy zapomenut, stal se součástí dominantní teorie a koncept líného domorodce obsadil mysli novinářů, učitelů, zaměstnanců veřejné správy, obchodníků, podnikatelů a řady dalších.²²

Nebyli to však jen ti ostatní, z jiných kultur, kteří přijali tento koncept. Koloniální správy se snažily kontrolovat nejen ekonomiku a zdroje, ale též samozřejmě jazyk, vzdělávací systém, literaturu, uměleckou produkci, také za účelem toho, aby měli kontrolu nad sebepojetím, sebeobrazem a nad tím, jak sami domorodci vnímají okolní svět. Frantz Fanon navazuje na toto téma, když ve své knize *Černá kůže, bílé masky* (1952) rozebírá vznik konstrukce psychiky kolonizovaných domorodců, která vzniká na průsečíku vztahů koloniální nadřazenosti, vlastní kulturní identity a konceptu rasy. Toto nastavení psychiky (nejen domorodců, ale i kolonizátorů) se pak přímo odráží v kulturních, sociálních, ekonomických a politických sférách kolonizované společnosti, kdy se domorodci snaží stát samotnými kolonizátory.

„Ano, od černocho se žádá, aby byl dobrým negrem; pokud jím je, to ostatní už přijde samo. Vložit mu do úst negerskou hatmatilku znamená vztáhnout ho k jeho obrazu, lapit ho a uvěznit jakožto věčnou oběť jisté jsoucnosti, jistého zdání, za něž není zodpovědný....Chápeme, že první akcí černocho je reakce, a jelikož je černocho hodnocen podle svého stupně asimilace, chápeme i to, že jakmile dorazí do Francie, vyjadřuje se pouze francouzsky. Snaží se totiž jasně ukázat zlom, k němuž došlo v jeho životě. Stává se novým typem člověka, jehož vnucuje svým přátelům i rodičům. Se svou starou matkou, která už nechápe, mluví o jejích hadrech, o nepořádku v té barabizně, o její budoucnosti...To vše přizdobené náležitým přízvukem.“²³

Druhým tradičním myšlenkovým konceptem je vznešený divoch (noble savage), který se objevuje v evropské literatuře v 17. a 18. století. Tento koncept je nejčastěji spojován s Rousseauovým dílem *O původu nerovnosti mezi lidmi* (1754), ve kterém Rousseau idealizuje prvotní stádia vývoje člověka. V podstatě říká, že člověk je od přirozenosti dobrý, ale kazí jej společnost. Rousseau předpokládá, že člověk nebyl od počátku příliš ukotven v sociálních vztazích, měl určitou nezávislost, nic nevlastnil,

22 ALATAS, Syed Hussein. *The myth of the lazy native*. London: Frank Cass and Company Limited, 1977. s. 80. ISBN 0 7146 3050 0

23 FANON, Frantz. *Černá kůže, bílé masky*. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení I*. Praha: Tranzit, 2011. s. 63-64. ISBN 978-80-87259-12-2.

nevěděl co je dobré a co je špatné. Pouze žije v souladu s přírodou, čili je od přírody dobrý, s každým pokrokem se ale přirozenému stavu vzdaluje a vzniká nerovnost.²⁴ Tento ideál je vystavěn na mylné představě neexistence sociálních, kulturních, technologických, ekonomických a dalších struktur každé, i té nejméně strukturované společnosti, jejíž příslušníci mezi sebou tyto hodnoty sdílí. Až sdílení totiž umožňuje jedinci vědomě se vydělovat. Touto optikou je pak například Rousseauův koncept „ušlechtilého divocha“ pouze jakýmsi romantickým ideálem, neboť Rousseau jedince pojímá jako od přírody definovaný subjekt, na ostatních subjektech v podstatě nezávislý, což v následku jedinci upírá nejen historický a kulturní vývoj, ale i jeho vlastní kreativitu. Individuální v sobě obsahuje potřebu sdíleného, což lze připodobnit oné kulturní ambivalenci, kdy jsme na jedné straně enkulturováni, na druhé však sami vystupujeme v roli tvůrců kultury. Je to pouze a právě individuální čin, co vytváří sdílené.

V digitálním prostoru má negativní pojetí (líného) divocha svůj ekvivalent v divochovi, který je uvězněn v digitální mezeře, tedy je to člověk, který do digitálního prostoru aktivně nevstoupil, nemá potřebnou znalost, nemá prostředky nebo nemá sám zájem do tohoto prostoru vstoupit. Přičemž se stejně jako dříve na tyto lidi pohlíží jako na líné, chudé, nemocné, staré, nevzdělané a příčina není uvězněna v ničem jiném, než v nich samotných. Takovým digitálním divochem může být u nás například důchodkyně Věra Pohlová, která v roce 1999 v jedné novinové anketě uvedla, že *by všechny ty internety a počítače zakázala*.²⁵ Tím se stala a dosud je vysmívanou „divoškou,“ a to právě od těch, kteří k této technologii mají přístup. Její údajný vnuk se po uveřejnění článku o její smrti na sociálních sítích snažil vyvracet její digitální divošství: *„Později, když už byla upoutaná kvůli cukrovce na lůžko, pořídili jsme jí dokonce notebook, na kterém si četla denní zpravodajství.”*²⁶ Pravdivost této informace však není ověřitelná a ve výsledku ani není podstatná.

Digitální mezera se vyskytuje v každé společnosti (ná úrovni států), ovšem není bez zajímavosti, že v globální perspektivě dosud víceméně kopíruje rozložení starých koloniálních pořádků. Digitální prostor rozvinutých zemí je zkrátka rozvinutý, digitální prostor rozvojových zemí je rozvojový. Tento prostor tak obsahuje z globálního hlediska stejnou míru nerovnosti jako svět vně digitálního prostoru (existuje-li ještě takový svět). Digitální prostor je tak ve své současné podobě nástrojem kulturní

24. ROUSSEAU, Jean-Jacques. *O p vodu nerovnosti mezi lidmi*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1949. s.120.

25 *Já bych všechny ty internety a počítače zakázala*. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, [cit. 13.5.2017]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1_bych_v%C5%A1echny_ty_internety_a_po%C4%8D%C3%ADta%C4%8De_zak%C3%A1zala

26 Tamtéž

hegemonie.

Při hledání ekvivalentu k druhému konceptu domorodce v rámci evropské myšlenkové tradice tedy vznešeného divocha, narazíme na problém. Protože vznešený divoch je pouze myšlenkovým, literárním konstruktem, musíme podobně přistoupit i k jeho digitální paralele. Digitální vznešený divoch neexistuje, je však pravdou, že můžeme vysledovat určité shodné znaky například u regresivního konceptu tzv. *digitálně unaveného* člověka, který dobrovolně minimalizuje své vstupy do digitálního prostoru, kdy se coby poučený vrací k „přirozenosti.“ Podobně je tomu i u člověka, co vyznává koncept tzv. dobrovolné skromnosti či mediální ekologie. Další charakterové shody můžeme najít u hrdiny, osamělého vlka, bojovníka za starý svět – hackera či aktivisty (např. typu Edwarda Snowdena).

Domorodý či nedomorodý vztah obyvatele k prostoru, jenž obývá, přináší implicitně problematiku vztahu lokálního a globálního. Může se zdát, že digitální prostor, který je ze své podstaty globální a je produktem a nástrojem globalizace, překonal konstrukt lokálního. Jako kdyby vše lokální zůstalo kdesi za hranicemi digitální propasti a v digitálním prostoru pro něj není místo. Nasvědčuje tomu i příchod digitálních nomádů, kteří migrují se svými přístroji po příhodnějších pastvinách, které se nejčastěji rozkládají v zemích globálního Jihu. Lokální však z digitálního prostoru nezmizelo, naopak je obsaženo v jeho středu – bavíme-li se o Internetu, pak je lokální umístěno v IP adrese. IP adresa umísťuje uživatele nejen do konkrétního geografického prostoru, ale také například do konkrétního právního rámce. Obyvatelé digitálního prostoru se nestávají geograficky neutrálními světoobčany, ale jsou tříděni podle vlastní lokality (respektive příslušnosti k bohatému Severu či chudému Jihu, o kterých se zmíním později).

7.2. Digitální domorodec versus digitální imigrant

Na pojem digitálního domorodce můžeme ještě také nahlédnout z jiné perspektivy. Digitální domorodec je někdo, kdo se do světa digitálních technologií již narodil a toto prostředí je pro něj přirozené. Marc Prensky na počátku století ve svém článku *Digital natives, digital immigrants* (2001) rozděluje uživatele digitálního prostoru na digitální domorodce, tedy mladší část společnosti, která s technologiemi vyrostla a digitální imigranty – starší lidé, kteří vyrostli v jiných podmínkách a své zvyky z předdigitálního světa si přenesli do prostoru digitálního. To ilustruje například na činnostech jako je tisk e-mailů, úprava textových dokumentů v ruce místo v počítači či telefonování druhému s dotazem, zda obdržel e-mail. Ve svém článku pak problematizuje fakt, že

digitální imigranti jsou v pozicích učitelů, kteří na školách učí digitální domorodce, jež ovšem mají díky odlišné práci s informacemi jiný způsob přemýšlení.²⁷

Prenskyho rozdělení je příliš zjednodušující, když tvrdí, že všichni současní studenti jsou digitálními domorodci a starší ročníky digitálními imigranty. Nebere v potaz socio-ekonomické podmínky či vzdělání, navíc je ještě nutné odlišit rozumění od naučeného chování – používání postupů.

7.3. Kyborg

Nebudeme-li hledat pro digitálního domorodce žádnou paralelu v nedigitálním světě, ale budeme se ptát, zda digitálním domorodcem může být něco zcela svébytného, co je vlastní pouze jemu a digitálnímu prostoru, pak odpověď zní ano. Je to kyborg, v původním významu organismus, kterému se přidají exogenní komponenty za účelem přizpůsobení se novým prostředím (Manfred Clynes, Nathan Kline, 1960). Donna Haraway ve svém *Cyborg Manifesto* (1985) sundává kyborgovi masku technologického monstra ze sci-fi, jehož hlavní náplní je převzít vládu nad světem a zabít všechny lidi, když prohlašuje, že my všichni jsme kyborgy. Kyborg je metaforou, kyborg nemá příběh, je něčím zcela novým a konečně je to on, kdo může překonat všechny dualismy vlastní západní tradici myšlení, kterými jsou například my x oni, mysl x tělo, kultura x příroda, civilizované x primitivní, muž x žena, aktivní x pasivní. A podle Haraway jsou to právě ony dualismy, které umožnily rasismus, kapitalismus či právě kolonialismus. Kyborg je tedy konstrukt především politický, mající za úkol rozbít univerzální teorie, odmítnout démonizaci technologie, vytvářet zcela nové formy identit a zejména pak rozmazávat hranice mezi člověkem a strojem.²⁸

Katherine Hayles posouvá přemýšlení Donny Haraway ještě dále, a to v konstruktu tzv. *cognisphere*.²⁹ *Cognisphere* je prostorem, ve kterém mezi sebou neinteragují jen lidé, ale také stroje. Komunikace, tok dat a jejich analýza neprobíhá pouze mezi lidmi, ale právě i mezi kognitivními stroji, které jsou do určité míry autonomní. S budoucím příchodem umělé inteligence je zjevnější, že člověk uživatel tedy není jediným obyvatelem digitálního prostoru. O digitálním domorodci by se tedy dalo uvažovat mnohem šířeji, jako o kategorii, množině, která dokáže pojmout kromě člověka, zvířat a rostlin také stroje, algoritmy a nové, v současné chvíli ještě dosud nepojmenované formy inteligence.

27. PRENSKY, Marc. *Digital Natives Digital Immigrants*. [online]. 2001 [cit. 21.3.2017]. Dostupné z WWW: <<https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>>.

28. HARAWAY, Donna. *A cyborg manifesto*. [online]. 1985 [cit. 7.4.2017]. Dostupné z WWW: <<http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Haraway-CyborgManifesto-1.pdf>>.

29. HAYLES, Katherine. *How we became posthuman*. [online]. 1999 [cit. 8.4.2017]. Dostupné z WWW: <<http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Hayles-Posthuman-excerpts.pdf>>.

8. Etnografický popis světa digitálního domorodce

Z výše uvedené typologie obyvatel digitálního prostoru budu popisovat znaky, vlastnosti a chování obyvatele, který je mi nejbližší, tedy domorodce, který se do digitálního prostoru narodil. Digitální domorodce vědomě i nevědomě střídá oba prostory, respektive mezi nimi nerozlišuje, oba prostory splynuly.

Specifická architektura digitálního prostoru rozšiřuje člověka a jeho původní přirozenost o nové možnosti i o nové limity fyzického i psychologického charakteru, které ovšem nejsou ničím umělým, ale stávají se novou přirozeností. Přirozenost člověka je od jeho počátku definovaná směsí biologických, kulturních, jazykových, ekonomických, technologických a dalších determinant, je fluidní, nejednoznačná a nedefinovatelná, digitální prostor je tedy další součástí lidské přirozenosti. Otázkou zůstává, v čem se tělo a mysl digitálního domorodce liší od těla a mysli digitálního divocha, tedy toho, kdo do digitálního prostoru nevkročil. Níže se pokusím popsat alespoň některé aspekty každodenního života digitálního domorodce, které se jsou vlastní výhradně digitálnímu prostoru.

Domorodce je obecně sebou samým, ztotožněný s vlastní kulturou v neustálém a nikdy nedokončeném procesu enkulturace. Sherry Turkle už v osmdesátých letech přichází s konceptem Second self, který je popisem technologického rozšíření sebe sama. „*Primární Self se musí sprchovat, oblékat a udržovat sebe sama a stejně tak i Self sekundární.*“ Přístroj jako takový v podstatě není vidět, digitální domorodce nekomunikuje s přístrojem, ale posílá zprávy přímo příjemci. Tedy ne jeho přístroji, ani jeho Second Self, ačkoliv tomu tak po procesuální stránce je. Podobně je tomu i po stránce psychologické: „*Například když někdo sdílí obsah na Internetu přes své Second Self, a nikdo na obsah neodpoví, může primární Self cítit tíseň či mít pocit izolace stejně, jako kdyby mluvil v místnosti s kamarády a nikdo by mu nevěnoval pozornost.*“³⁰ Zde ale také hraje roli vzdálenost, která je mezi primárním Self a Second Self. Naopak geografická vzdálenost mezi komunikujícími roli nehraje, všimněme si gestikulace lidí, kteří telefonují.

Digitální prostor umožňuje rozložit Self do několika tváří, každá z nich má jinou podobu, jinou míru ztotožnění. Od digitální kopie sebe sama (ztotožnění se se Second Self) po identitu, která se od původního Self velmi liší, tím mám na mysli určitou formu digitální masky. Masky zakrývá a mění identitu, počet masek je roven počtu uživatelských účtů. Jinou funkcí masky je identitu odkrývat, redukovat nositele na druh, očesávat individualitu až na korpus, tomografickým nožem rozřezávat tělo, na

30. TURKLE, Sherry. *The Second Self: Computers and the Human Spirit*. [online]. 1984 [cit. 28.3.2017]. Dostupné z WWW: <https://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262701112_ind_0001.pdf>.

letištích skenovat cestující. Masky je magický nástroj, umožňující vystoupit ze svého těla a přijmout jinou identitu, případně identity, které se mohou navíc různě promíchávat a rozpíjet. S digitálními maskami se pojí určitá míra autenticity, důvěryhodnosti a reputace, ale také kontroly, která je prováděna nástroji typu registrace, povolením cookies či sledováním uživateli IP adresy.

Sociolog Erving Goffman ve své knize *The Presentation of Self in Everyday Life* (1956) tvrdí, že zásadní roli při prezentaci sebe sama v moderní společnosti hraje správný facemanagement, respektive „zachování si tváře.“ „Ztratit tvář“ může ve výsledku znamenat odmítnutí či sociální vyloučení. Zachování tváře lze kontrolovat v přímém kontaktu s druhou osobou, ale v digitálním prostoru se situace mění – příjemců je vždy více (přístroje, třetí strany), jsou rozptýleni, jsou vždy na dosah a často můžou být původci komunikace neznámi.³¹

Antropolog Ralph Linton se ve své práci *The Study of Man* (1936) zabývá institucí statusu a jeho roli ve společnosti a rozděluje je na připsaný (např. věk), vrozený (pohlaví) a získaný (např. vzdělání).³² Digitální prostor sociální strukturu zkapalňuje, k připsaným, vrozeným a získaným statusům přibývají statusy „vlastní.“ „Vlastní“ status je popisem sama sebe, funkce statusu zůstává, určuje jak člověka (domorodce) vnímají ostatní, přičemž původcem „vlastního“ statusu je domorodec sám. Zde ale samozřejmě záleží na míře ztotožnění mezi Second Self a primárním Self.

Digitální prostor dále proměnil původní význam intimity, blízkosti, soukromí a výrazně proměnil hodnotu osobních dat, kterým se v předdigitálním světě věnovalo poměrně málo pozornosti. Intimita se v digitálním prostoru rozšířila za původní prostorové rozměry, které byly určeny měřítkem lidského těla. Digitální intimita (ambient intimacy) tak není určena blízkou prostorovou vzdáleností a sdílením něčeho společného, ale určují ji intimní obsahy, které jsou sdíleny například na sociálních sítích. Původní blízkost určitého člověka je nahrazena blízkostí přístroje, který intimní obsah zobrazuje.

Stejně jako intimita, i samotná blízkost není determinována už jen prostorovou blízkostí. Digitální prostor umožňuje takovou blízkost (ambient awareness), která je vytvořena neustálou dostupností toho druhého a vědomím toho, co ten druhý dělá, aniž bychom sami tyto informace vyžadovali. Míra blízkosti ani míra intimity není vázána na míru intimity a blízkosti v původním významu.

Soukromí je ve svém původním významu to osobní - prostor, vztahy, hmotné statky, informace, atd. - které přísluší pouze určité osobě (či které je sdíleno více osobami) a

31. GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Random House, 1959. ISBN 0385094027

32. LINTON, Ralplh. *The Study of Man*. Los Angeles: D. Appleton-Century Company, 1936. s. 503.

tento obsah je zároveň chráněn právem. Právo na soukromí je základním lidským právem, v jehož středobodu tkví lidská důstojnost, kterou se právo snaží chránit. Osobní data, údaje, jsou právním systémem definovány jako jakékoliv informace týkající se určené nebo určitelné fyzické osoby, k níž se osobní údaje vztahují. Tato se považuje za určenou nebo určitelnou, jestliže lze fyzickou osobu přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro její fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu. (§ 4 písm. a) zákona č. 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů).³³ Digitální prostor svoji podstatou umožňuje nadprodukcí osobních dat, zejména tím, že jakýkoliv pohyb po digitálním prostoru a jeho různé části dokáže vizualizovat, sledovat, archivovat a následně i komodifikovat. Zakladatel Facebooku, Mark Zuckerberg k tomu v roce 2010 řekl: "*People have really gotten comfortable not only sharing more information and different kinds, but more openly and with more people.*" Dále dodává: „*That social norm is just something that has evolved over time.*“³⁴

Digitální prostor proměnil kategorie, které byly s pojmem soukromí vždy velmi úzce spjaty – například dům, rodina či partnerský vztah. Skrze webkameru není obtížné zjistit jak vypadá vnitřek bytu, díky sociálním sítím můžeme zjistit kdo, kde a jak se svým partnerem či partnerkou tráví dovolenou, rodiče se skrze sociální sítě o svých dětech dozví věci, které by se nedigitální cestou nedozvěděli. Digitální domorodec si je (či by si měl být) vědom, že dělá v digitálním prostoru hluboké digitální stopy, které jsou zpětně dohledatelné, ale také zároveň předjímatelné.

Další proměnou pak prošla například i tak neotřesitelná veličina, jakou je čas. Čas digitálního těla není kontinuální. Čas lze v digitálním prostoru zrychlit, obrátit, zpomalit ohnout, elasticky roztáhnout. Lze být současně v několika jiných, rozdílných časech, spojit se s minulým, odkazovat na budoucí. Tento zběsilý a zhuštěný narativ vytváří neustálý tok digitálního času, jehož vlastností je konstatní intenzita zapříčiněná neexistencí prázdných či jiných míst a snadno ústící v nudu.

Ačkoliv je výše vypsáný výčet aspektů každodenního života digitální domorodce stejně jako jakýkoliv etnografický popis života někoho druhého rozhodně neúplný a selektivní, nastiňuje mnoho nových situací a otázek. Z tohoto zdánlivě neutrálního popisu nespojitých jednotlivostí totiž vyvěrají širší souvislosti se současnými a historickými procesy uvnitř kolonizovaných států.

33 Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění účinném od 1. července 2017.

34. JOHNSON, Bobbie. *Privacy no longer a social norm, says Facebook founder.* [online]. 2010 [cit. 25.4.2017]. Dostupné z WWW: <<https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/11/facebook-privacy>>.

9. Kolonizace nových světů

Digitální prostor byl vytvořen generací techniků a akademiků, vyrostlých ve společenských změnách 60.let 20. století. Jejich záměrem bylo vytvořit nové pomezí, ve kterém „žijí lidé v míru a kde si sami vládnou, osvobození od omezení utlačující společnosti a mimo vměšování státu.“³⁵ Tato představa digitálního prostoru jako ostrovu svobody byla naprosto přirozenou součástí počátku geneze tohoto prostoru. V roce 1996 dokonce napsal americký básník John Perry Barlow *Deklaraci nezávislosti kyberprostoru*, která vyjadřuje tento, z dnešního pohledu již velmi dobový přístup. „Vlády Průmyslového světa, vy znavení obři z masa a oceli, přicházím z Kyberprostoru, nového domova Mysli. Jménem budoucnosti vás žádám, abyste nás vy, lidé minulosti, nechali na pokoji. Nejste mezi námi vítáni. Vaše svrchovanost nesahá do míst, kde se scházíme“ Dále pokračuje: „Vaše právní koncepty majetku, projevu, totožnosti, pohybu a kontextu se na nás nevztahují. Všechny jsou založené na hmotě, a tady žádná hmota není...Čím dál více nepřátelské a koloniální praktiky nás staví do stejné pozice, v jaké byli i ti předchozí milovníci svobody a sebeurčení, kteří museli odmítnout autoritu vzdálené neinformované moci. Musíme svá virtuální já prohlásit za nedotknutelná vaší svrchovaností, přestože nadále přijímáme vaši nadvládu nad našimi tělesnými schránkami. Rozprostřeme se po celé Planetě, aby nikdo nemohl uvěznit naše myšlenky. V Kyberprostoru vytvoříme civilizaci Mysli. Nechtějí lidštější a spravedlivější než svět, který v minulosti vytvořily vaše vlády.“³⁶

V tomto bodě vize digitálního prostoru není nepodobná utopistické tradici *Slunečního státu* (1623) Tommase Campanelly nebo *Nové Atlantis* (1626) Francise Bacona. Stejně tak navazuje na tradici *hledání ztracených rájů* jako třeba již u zmíněného Rousseaua a podíváme-li se hlouběji do minulosti, tato tendence budovat lepší svět než jaký je ten současný, je přítomna vlastně již od počátku lidstva.

Opustíme-li tento idealistický myšlenkový konstrukt, jenž je vlastně běžný při budování či objevování nových prostorů a přistoupíme-li k reálným poměrům, zjistíme, že se od výše popsaného očekávání značně liší. Předně tím, že digitální prostor nezůstal nezávislým a svobodným prostorem, dočasnost autonomní zóny pominula. Digitální prostor není ušetřen vměšování států a právní koncepty majetku, projevu, totožnosti, pohybu a kontextu³⁷ se na ty, kteří do tohoto prostoru vstupují, samozřejmě vztahují. Původní „prázdnota“ či „divokost“ digitálního prostoru je postupně obsazována tlaky, vztahy, zájmy, podobně jako tomu bylo při obsazování

35. GOLDSMITH, Jack. WU, Tim. *Kdo řídí Internet? Iluze o světě bez hranic*. 1. vydání. Praha: Argo, 2008. s. 30. ISBN 978-80-7363-184-0.

36. BARLOW, John Perry. *Deklarace nezávislosti Kyberprostoru*. [online]. 1996 [cit. 18.4.2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.piratskelisty.cz/clanek-1476-deklarace-nezavislosti-kyberprostoru>>.

37 Tamtéž

nových zámořských území.

Pojem kolonizace v kontextu digitálního prostoru možná vyznívá příliš silně. Používám ho ale záměrně ve významu kolonizace coby implementace nějakých vnějších hodnot a zájmů za účelem podřízení nového prostoru těmto mocenským strukturám. Pomůžeme-li si tedy analogií mezi historickým dobýváním nových světů v období novověku a vstupem do digitálního prostoru, vyjeví se několik společných znaků. Některé z nich přitom nelze chápat v doslovném významu, ale mělo by se o nich uvažovat spíše v abstraktnější rovině. Navíc jsou tyto procesy komplexní a plíživé, skrytě kauzální a projevují se spíše v marginalizovaných projevech každodennosti.

Jaké jsou tedy jejich společné znaky? Předně je to přítomnost pozice moci a dostatku prostředků, které umožnily vstup do nového prostoru a také závadění vlastních pravidel. Tato pravidla v obou případech vycházejí z vlastní kultury, jazyka a kopírují existující vztahy ze svých původních prostředí. Výchozí ekonomický systém těchto prostředí je v obou případech, až na několik výjimek (Rusko, Japonsko), víceméně totožný. Ačkoliv je od sebe dělí několik století, v obou případech se jedná o západní společnosti, které fungují/fungovaly na určité formě či předformě kapitalistických hospodářských vztahů, tedy na akumulaci kapitálu. V obou případech s tím zcela zásadně souvisí určitá znalost, vědění a technologie. Překonání geografických, ekonomických a technologických podmínek pro vstup na jiná území vystřídalo splnění podmínek technologického, ekonomického a sociálně-kulturního charakteru, potřebných pro vstup do prostoru digitálního.

Digitální prostor nebyl dobyt, vzniká až na základě interakce mezi jednotlivými uživateli. Jeho následný vývoj pak akceleruje po otevření a zpřístupnění nového prostoru dalším a dalším příchozím. Ačkoliv nové světy dobyté byly, jejich historie (v tradici evropských věd) a ony samy (tentokrát ale coby kolonizovaní) vznikají také až na základě interakce mezi dobyvateli, mateřskou zemí, prostředím a původním obyvatelstvem, kdy je vše přítomné prohlášeno za podřízené vůči mateřské zemi. Oba druhy prostorů jsou produktem západní společnosti.

Dobývání obou území je spojeno s poutavými příběhy několika bílých mužů, statečných objevitelů, přičemž je známo, že ne vždy tito obdivovaní muži obstáli. V nadsázce je možno říct, že plundrování, zabíjení a znásilňování nativních obyvatel Amazonie španělem Franciscem de Orellanem a jeho skupinou bylo nahrazeno Bezosovým plundrováním zaměstnanců Amazonu.

Nové světy byly a jsou nové zejména ve smyslu nových ekonomických příležitostí a získávání nových zdrojů. Příjezd prvních kolonizátorů do nových světů neznamenal,

že jen co došlápla noha bílého muže na nový kontinent, začalo okamžité běsnění a vraždění – první Kolumbova flotila se vylodila na Bahamách, kde jej uvítali nazí přátelští domorodci beze zbraní, Hernando Cortéz je uvítán v mexickém zálivu a prohlášen za boha slunce. Jacques Cartiera na dnešním území Kanady přivítali indiáni a obdarovali ho potravinami, Henryho Hudsona a první holandské osadníky podporoval kmen Algonkinů.³⁸ Samozřejmě to neznámá, že průběh vstupu do nových světů probíhal vždy tak hladce, ale stejně tak nemůžeme tyto počáteční fáze kolonizace generalizovat na jatka, neboť obchod a směna měla od počátku kolonizace důležité místo. Kolonizátoři byli obvykle, alespoň zpočátku, místním obyvatelstvem považováni za návštěvníky, než jim došlo, že zůstávají natrvalo.

Když se z původní uzavřené sítě několika institucí stává Internet, prvními příchozími jsou akademici, výzkumníci, nadšenci či programátoři, užívající si volnou výměnu informací a ctící neutralitu sítě a svobodu informací. Vše se mění až později, kdy začíná další fáze kolonizace digitálního prostoru, která je, stejně jako historická kolonizace, založena na kapitalistické soutěži a kde probíhá redistribuce bohatství. Digitální kolonizátor přichází mezi domorodce s úmyslem usadit se v novém prostředí, vybudovat nové sociální a ekonomické vztahy, má vidinu bohatství, které mu původní prostředí již nemohlo poskytnout. Syed Hussein Alatas ve své knize *The Myth of the Lazy Native* (1977) popisuje totožné kroky, které se v procesu kolonizace opakovaly na různých územích za účelem podmanění si místního obyvatelstva. Prvním krokem bylo zničit lokální obchodníky a prohlásit je za nehodící se pro obchod. Když poslední obchodník bez práce zemřel, starodávná znalost nebyla předána nové generaci a kolonizátorům stačila pouhá jedna či dvě generace na nastolení nových ekonomických vztahů, založených na podřízenosti a nadřazenosti.³⁹

9.1. Digitální Sever a Digitální Jih

Digitální kolonialismus probíhá tak jako ten historický souběžně na několika úrovních - v rovině vědění a jeho produkce a v rovině ekonomické, technologické, sociální, kulturní, geografické či politické. Míra rozvinutosti digitálního prostoru určuje a zároveň popisuje příslušnost státu ke globálnímu Severu či ke globálnímu Jihu. Toto rozdělení charakterizuje míru globální nerovnosti, jejíž hranice kopírují historické koloniální vztahy - chudý globální Jih a bohatý globální Sever. Nerovnost se projevuje v řadě aspektů – státy globálního Jihu jsou ekonomicky i politicky méně stabilní, mají vysoký demografický růst, vysokou míru chudoby provázenou rozšířením nemocí či

38. FERRO, Marc. *D jiny kolonizací*. Praha: NLN, 2007, s 504. 978-80-7106-837-2

39. ALATAS, Syed Hussein. *The myth of the lazy native*. London: Frank Cass and Company Limited, 1977. s. 111. ISBN 0 7146 3050 0

hladomorem, časté ekologické katastrofy, nízkou úroveň vzdělání či nerozvinutou infrastrukturu.

Státy globálního Jihu jsou pod hegemonií globálního Severu. Jak bylo zmíněno v jedné z dřívějších kapitol, Gramsci definuje hegemonii jako udržování kontroly nad někým jiným, a to nejen prostřednictvím násilí či útlaku, ale zejména skrze ideologii a kulturu, skrze hodnoty, které se stávají hodnotami všech.⁴⁰ V digitálním prostoru se hegemonie globálního Severu projevuje už například na úrovni jazyka. Více než 50 procent veškerého obsahu na Internetu je v anglickém jazyce, přičemž anglicky hovoří maximálně 16 procent celosvětové populace a anglicky hovořících uživatelů Internetu je zhruba jen čtvrtina z celkového počtu všech uživatelů Internetu.

Infrastruktura digitálního prostoru ve státech globálního Jihu je ve srovnání se Severem zaostalá. Zatímco třeba na Islandu je 98.1 procent obyvatel připojeno k Internetu, v Eritrei je tomu pouhých 1.08 procent (2016). Nejde ovšem jen o tento ukazatel, s počtem uživatelů také roste znalost a objem produkce. Digitální Jih nakupuje a přebírá technologie či programy a využívá služby digitálního Severu.⁴¹ Peníze tak nezůstávají v dané lokalitě, ale tečou na Sever. Digitální Sever zase využívá levnou pracovní sílu, programátory z digitálního Jihu (gig economy). Lokální produkce softwaru a vlastních služeb je velmi redukována, většina IT firem globálního Jihu pracuje pro instituce, banky, energetické a telekomunikační firmy globálního Severu.⁴²

Produkce vědění je v digitálním prostoru také doménou globálního Severu. Tak například, na africkém kontinentě pouze 10 procent všech žádostí o intelektuální vlastnictví pochází od místních obyvatel. Zbytek žádostí je od zahraničních žadatelů, působících v Africe.⁴³ Státy globálního Jihu tak musí platit velké objemy peněz, aby mohly využívat technologické patenty, software, léky. Kuba tento problém vyřešila například nahrazením operačního systému Windows vlastním operačním systémem Nova, který je verzí Linuxu. Na druhou stranu ovšem ale nesmíme zapomenout, že Kuba cenzuruje Internet a omezuje přístup do digitálního prostoru.

Jak jsem již naznačil, hegemonie globálního Severu v produkci vědění se také projevuje ve smyslu objemu produkce znalostí, důkazem toho může být množství článků na Wikipedii ve vztahu k jejich lokaci vytvoření. V poměrně malém

---

40. KRSEK, Ivo. *Hegemonie*. [online]. cit. 10.6.2017]. Dostupné z WWW: <<http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/hegemonie.htm>>.

41. KNOWLEDGE COMMONS BRASIL. *Digital Colonialism & the Internet as a tool of Cultural Hegemony*. [online]. Datum neuváděno [17.5.2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.knowledgecommons.in/brasil/en/whats-wrong-with-current-internet-governance/digital-colonialism-the-internet-as-a-tool-of-cultural-hegemony/>>.

42. Tamtéž

43. Tamtéž

geografickém prostoru západní Evropy je vytvořeno více článků, než ve zbytku světa.⁴⁴ Podobně je tomu i u vyhledávačů a jejich algoritmů, které určují způsob přístupu k znalostem, stejně tak u sociálních sítí, které umožňují přístup k ostatním lidem. A také i u proprietárního softwaru - to vše jsou uzavřené systémy většinou ve vlastnictví firem z globálního Severu.

V roce 2013 spustila firma Facebook službu Internet.org (v roce 2015 přejmenovanou na Free Basics), která posunula vztah digitálního Severu a Jihu ještě dále. Facebook chtěl v Indii snížit rozpětí digitální mezery, pouze 26 procent tamních obyvatel používá Internet, což znamená, že zhruba 960 milionů lidí nemá přístup do digitálního prostoru. Po řadě jednání s indickou vládou dostala firma Facebook možnost realizovat svůj projekt. Záměrem Facebooku ovšem nebylo rozšířit stávající infrastrukturu a tím umožnit přístup novým uživatelům, zájmem Facebooku bylo stát se samotným Internetem. Jejich služba by totiž nové uživatele nepřipojila k celému Internetu, ale pouze k Facebooku a několika dalším stránkám, které by určila firma Facebook. Po řadě protestů z řad indických studentů a akademiků skončil projekt Free Basics fiaskem, hlavním argumentem protestujících byl fakt, že by se popřel princip síťové neutrality a tím Internetu samotného.⁴⁵

9.2. Digitální identita

Domnívám se, že to, že kolonizace (obou prostorů) byla vůbec umožněna a uskutečněna, vychází z velké části z nepochopení, z neexistence určitých myšlenkových konstruktů, které obsahovaly myslí kolonizátorů, ale chyběly v myslích kolonizovaných. Tak například, některým domorodým obyvatelům Austrálie či Severní Ameriky chyběl koncept vlastnictví země, neboť země se přeci nedá prodat, patří všem a my patříme zemi – traduje se nepotvrzený příběh, že právě již zmíněni Algonkinové „prokali“ Manhattan za zboží v hodnotě 24 dolarů.

Podobný příklad můžeme nalézt i v prostoru digitálním. To nejcenější jsou v digitálním prostoru osobní data, které jsou generovány samotným bytím, pohybem po tomto prostoru a které reprezentují něčí skutečnou identitu. Jejich reálnou hodnotu si domorodci digitálního prostoru až na výjimky neuvědomují, stejně jako si domorodci z kolonizovaných území neuvědomovali hodnotu své země. Nerozuměli a stále ještě nerozumí konstrukt osobních dat a jejich významu.

Existuje několik způsobů, jak ovládnout určitou skupinu lidí. V koloniální tradici se

---

44. Tamtéž

45. SOLON, Olivia. *It's digital colonialism': how Facebook's free internet service has failed its users.* [online]. 2017 [cit. 28.6.2017]. Dostupné z WWW: <<https://www.theguardian.com/technology/2017/jul/27/facebook-free-basics-developing-markets>>.

využíval koncept rasy, respektive nerovnosti ras, což je myšlenkový konstrukt, který v podstatě vznikl za účelem zbavení určité skupiny jejích zdrojů a bohatství a také za účelem přivlastnění si výsledků její práce. Tento konstrukt je násilně vklíněn mezi vlastní sebepojetí a tělo, kdy se příslušník určité etnické skupiny najednou dozvídá, že je „jiný.“ V digitálním prostoru by se dalo uvažovat o osobních datech jako o analogii ke konceptu rasy. Osobní data jsou vklíněna mezi vlastní pojetí a tělo působící v digitálním prostoru (jak tělo „biologické,“ tak digitální). Rasa je souhrným označením toho, jak člověk vypadá, jak se chová, jak přemýšlí. Osobní data jsou souhrným označením toho, jak člověk vypadá, jak se chová, jak přemýšlí v digitálním prostoru. Je-li vztah vůči vlastnímu tělu podobným způsobem problematizován (tj. digitální identita není stejně chráněna jako identita skutečná), může být identita snadněji exploitována, vykořisťována, zotročena. Ačkoliv digitální prostor ze své podstaty umožňuje vlastnit více identit, do kterých se uživatel rozmělní, objevují se stále sílící tendence, aby tomu tak nebylo. V roce 2014 tak například služba Facebook chtěla penalizovat všechny uživatele, kteří měli své účty registrovány pod jinými než jejich skutečnými jmény. To zdvedlo vlnu nevole například u LGBT komunity či u hráčů hry Second Life, kteří vystupují pod svými přezdívkami, ale také i u příslušníků různých etnických skupin, jež používají tradiční jména vlastní jejich kultuře (například kauza příslušnice kmene Siouxů, jejíž jméno je Robin Kills The Enemy).⁴⁶

9.3. Práce na digitální plantáži

Internet se stal nástrojem neoliberální ideologie, uživatele některých služeb přeměnil v produkty, ovšem nejen uživatele z globálního Jihu, ale i uživatele uvnitř globálního Severu. Podle výpočtů vydělává facebookový profil průměrně kolem pěti dolarů za rok, přičemž svou roli zde hraje geografické umístění. Profil občana USA je hodnotnější než profil občana Konga.⁴⁷ Nicméně, uživatel generuje vlastníkovu zisk, aniž by sám byl za svoji „práci“ ohodnocen.

Výsledkem spojení digitální technologie a neoliberalismu je také prekarizace práce a formování prekariátu. Prekérní práce, tedy neplnohodnotné zaměstnání, které samo o sobě nepokryje náklady na chod domácnosti, zhoršuje pracovní a životní podmínky zaměstnanců. Neexistuje právní ochrana, řádná pracovní smlouva ani základní sociální, finanční či jiné jistoty. To se odráží v různých projevech v každodenním

46. RAMOS, Nestor. *Facebook no friend to American Indian names*. [online]. 2009 [cit. 29.6.2017]. Dostupné z WWW: <<https://indiancountrymedianetwork.com/news/facebook-no-friend-to-american-indian-names/>>.

47. KNOWLEDGE COMMONS BRASIL. *Digital Colonialism & the Internet as a tool of Cultural Hegemony*. [online]. Datum nevedeno [17.5.2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.knowledgecommons.in/brasil/en/whats-wrong-with-current-internet-governance/digital-colonialism-the-internet-as-a-tool-of-cultural-hegemony/>>.

životě jedince, neexistuje rozdělení volného a pracovního času, neexistuje osmihodinová pracovní doba, neexistuje kolektivní vyjednávání na trhu práce, neexistují víkendy - pracovník musí být neustále online, neustále k dispozici, být flexibilní, mít stále stejný výkon. Náklady na práci, tedy například hardware či software, jsou hrazeny zaměstnanci, ne zaměstnavateli, platformy jsou pouze zprostředkovateli, veškerá rizika připadají druhé straně.

Výsledkem digitalizace je v mnoha ohledech komodifikace, která pohltila oblasti, které byly dříve pro komodifikaci nedosažitelné. Tak například výsledkem digitalizace a komodifikace „pohostinnosti“ jsou služby Uber či třeba Airbnb. Tyto firmy vystavěly své služby, které generují ohromné zisky v podstatě s minimálními náklady – ačkoliv v rámci těchto služeb pracují miliony lidí, samotné firmy fungují téměř bez zaměstnanců, bez majetku, bez odpovědnosti za zaměstnance (mimo samotnou firmu) i jejich majetek. Služba Uber například nenazývá své řidiče zaměstnanci nebo řidiči, ale zákazníky. Není-li zaměstnavatel či objednatel služby, ale obchodují-li mezi sebou zákazníci, vyvazuje se firma z řady povinností.

Digitální prostor opět ukazuje své reálné dopady v nedigitálním světě, když například kvůli službě Airbnb dochází k růstu cen nájmu a cen nemovitostí v turisticky atraktivních lokalitách. Chudší obyvatelé, kteří jsou v těchto lokalitách v nájemních bytech, jsou vytlačováni pryč, neboť majitelé z důvodu poptávky vydělají mnohem více na službě Airbnb než na měsíčním pronájmu.

Tento způsob je označován jako kapitalismus platform, ⁴⁸ což je přesnější název, než takzvaná sdílená ekonomika, v jejímž narativu jsou obsaženy významově pozitivní hodnoty jako třeba ekologické, sdílené či spravedlivé. Sdílené zde ale ve skutečnosti není v předpokládaném významu „sdílet něco svého s ostatními lidmi,“ ale „poskytnout, sdílet něco svého firmě, která z toho má zisk.“ Kapitalismus platform umožňuje každému být malým kapitalistou, na druhé straně je ovšem samotná infrastruktura obchodu v rukou privátní společnosti, která neumožní jednotlivci vydělat více než společnost samotná. V principu je to stále stejné poskytování něčeho třetí straně jako v případě poskytování osobních dat. Tento stav není jednoduché změnit, neboť druhotným projevem kapitalismu platform je monopolizace těchto služeb.

S nadávkou bychom snad mohli říci, že monopol Britské Východoindické společnosti převzal monopol Googlu. Nepřítelem monopolizace je stát, neboť ten vznikem silného monopolu oslabuje. Příkladem může být placení daní. Google Europe přesunuje své

---

48. SRNICEK, Nick. *Platform Capitalism*. London: Polity Press. 2017. ISBN 978-15-09504-89-3

evropské zisky přes irské ústředí na Bermudy, kde z nich neplatí žádné daně. Britská pobočka Facebooku zaplatila v roce 2014 na daních ani ne 160 tisíc korun, což je méně než běžný zaměstnanec, neboť své zisky přesouvá na Kajmanské ostrovy.⁴⁹

Platformy tlačí u některých služeb na co nejnižší ceny, což může být problém pro obyvatele globálního Severu, kteří žijí v jiných finančních podmínkách než obyvatelé globálního Jihu. Obdobně mohou majitelé těchto služeb ze dne na den měnit výši provize, jak se stalo například v případě Uberu, kdy z původních deseti procent se provize firmě zvýšila na dvacet pět procent. Někteří řidiči si tak vydělají méně než je zákonem daná minimální mzda. Rozšiřuje se tak vrstva prekarizovaných pracujících či vrstva pracujících chudých.

Výše zmíněné znaky digitální ekonomiky jsou podobné koloniální ekonomice. Kolonizátoři určovali ekonomické vztahy určité oblasti, přičemž zde nemuseli budovat nové vztahy zcela od začátku, ale využívali již existující k udržení vlastní nadvlády, podobně jako využívali místní zdroje. Dalším průvodním znakem kolonialismu je otroctví, jehož určité aspekty jsou vyzorovatelné i v kapitalismu platform. Těžba zlata či nekonečná a špatně placená práce na plantážích se proměnila v těžbu osobních dat a nekonečnou a špatně placenou práci na plantážích digitálních.

10. Závěr

Cílem této práce bylo najít, srovnat a analyzovat procesy, vlastní kolonialismu, v digitálním prostoru. Jsem si vědom šíře tohoto tématu a vím, že některé pasáže by si zasloužily větší pozornost. Přesto si myslím, že i tak některé nalezené paralely by mohly být nosné pro další diskuzi. Práci jsem psal ze subjektivního hlediska, z hlediska digitálního domorodce, pro kterého je život v digitálním prostoru a práce v něm, každodenností.

Domnívám se, že k současné podobě digitálního prostoru, který je pojmenovaný jako Internet, se přistupuje podobně, jako se přistupovalo k evropskému univerzalizmu prohlašujícího se za univerzalizmus univerzální. Internet je také univerzální, neutrální, není nástrojem žádné hegemonie, nepodléhá tlákům, nevyvíjí tlak. Pravda to samozřejmě není. Ale jako kdyby k Internetu nebyla alternativa, Internet se rovná digitálnímu prostoru. Buď být na Internetu, a nebo být offline. Zbývá tak maximálně se pohybovat po dark webu, což ale nemusí být bezpečné a ani to není skutečnou alternativou.

Internet spolu s všudypřítomným technologickým rozvojem je živen ideou pokroku.

49. WORSTALL, Tim. *Facebook Doesn't Pay Taxes On Its Profits: So What?* [online]. 2015 [cit. 28.8.2017]. Dostupné z WWW: <<https://www.forbes.com/sites/timworstall/2013/02/18/facebook-doesnt-pay-taxes-on-its-profits-so-what/#32ca1f78216b>>.

Jednotlivé vrstvy a niky každenního života jsou technologizovány. Žít mimo tyto struktury je neustále těžší. Technologizace probíhá v tradici racionalizace státní správy, druhotným jevem tohoto procesu je pak centralizace (paradoxně skrze decentralizovaný Internet), účinnější dohled, kategorizace, komodifikace, posilování vládnoucí ideologie, atd.. Stejně jako v koloniálních správách, jako kdyby pasáž z *Rozpravy o kolonialismu* Aimé Césaireho uvedené v kapitole 3.1. byla výpovědí o prostoru digitálním. Podobné paralely najdeme například mezi neplacenou prací na plantážích a na jejich digitálních verzích, kde se pěstuje prekarizovaná práce či mezi přesným zkopírováním hranic globálního Severu a Jihu do Severu a Jihu digitálního.

Nechci, aby tato práce vyzněla technofobicky. Tradice odmítání nových technologií se objevuje již s počátkem lidstva a nemá smysl ji přiživovat. Na druhou stranu je ovšem nutné ptát se po smyslu a důsledků této technologie. Domnívám se, že některé v této práci popsané jevy současné podoby digitálního prostoru je nutné změnit a nebo se o to alespoň pokoušet. Jak tedy?

Jak jsem uvedl v jedné z předchozích kapitol, digitální prostor proměnil vztah k vlastní identitě. Ovšem stálo by za to jít dál a ptát se, zda digitální prostor umožňuje také kolektivní identitu. Kolektivní identita je totiž základem pro osvobozenecký boj a domnívám se, že je i klíčem k proměně Internetu. Dalším klíčem je změna v uvažování o osobních datech, a to tak, že by byly povýšeny na základní lidské právo – má osobní data jsou součástí mě a je s nimi nutno nakládat tak jako se mnou. Stejně jako mám právo na soukromí, na vzdělání, mám právo nikomu nepředávat svá osobní data a nemůžu být za to penalizován (například nemožností používat nějakou službu). Výčet požadovaných změn by mohl být ještě nekonečně dlouhý, vratmě se tedy v tuto chvíli na začátek. Je nakonec kolonizace digitálního prostoru vlastně vůbec něčím výjimečným? Není to zkrátka jen přirozený vývoj kapitalistické logiky, která stvořila kolonialismus, sociální nerovnosti, ekologické problémy, atd. a kterou vlastně vidíme kdekoli jinde?

11. Seznam použité literatury

ALATAS, Syed Hussein. *The myth of the lazy native*. London: Frank Cass and Company Limited, 1977. s.239. ISBN 0 7146 3050 0

CÉSAIRE, Aimé. Rozprava o kolonialismu. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení II*. Praha: Tranzit, 2011. s. 86–115. ISBN 978-80-87259-14-6.

FANON, Frantz. Černá kůže, bílé masky. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení I*. Praha: Tranzit, 2011. s. 191. ISBN 978-80-87259-12-2.

FERRO, Marc. *Dějiny kolonizací*. Praha: NLN, 2007, s 504. 978-80-7106-837-2

FISHER, Mark. *Kapitalistický realismus*. Praha: Rybka, 2010. ISBN 978-80-87067-69-7.

FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Přeložil Čestmír PELIKÁN. Praha: Dauphin, 2000. Studie (Dauphin). s. 430. ISBN 80-86019-96-9.

GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Random House, 1959. ISBN 0385094027

GOLDSMITH, Jack. WU, Tim. *Kdo řídí Internet? Iluze o světě bez hranic*. 1.vydání. Praha: Argo, 2008. s. 272. ISBN 978-80-7363-184-0.

HALL, Stuart. Staré a nové identity, staré a nové etnicity. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení IV*. Praha: Tranzit, 2013. s. 56–83. ISBN 978-80-87259-24-5.

CHATTERJEE, Partha. Koloniální stát. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení IV*. Praha: Tranzit, 2013. s. 123–150. ISBN 978-80-87259-24-5.

LEFEBVRE, Henri. *The production of space*. Wiley-Blackwell, 1992. s. 464. ISBN 978-0-631-18177-4.

LINTON, Raph. *The Study of Man*. Los Angeles: D. Appleton-Century Company, 1936. s. 503.

MALDONADO-TORRES, Nelson. O kolonialitě bytí. Poznámky o zrodu jedné koncepce. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení IV*. Praha: Tranzit, 2013. s. 206–237. ISBN 978-80-87259-24-5.

MONGIN, Olivier. LAMPEREUR, Nathalie. SCHLEGEL, Jean-Louis. Co je postkoloniální myšlení? In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení II*. Praha: Tranzit, 2011. s. 36–52. ISBN 978-80-87259-14-6.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. *O původu nerovnosti mezi lidmi*. 1.vydání. Praha: Svoboda, 1949. s.120.

SAID, Edward W. Reprezentování kolonizovaných: mluvčí antropologie. In: Editor Vít HAVRÁNEK. *Postkoloniální myšlení II*. Praha: Tranzit, 2011. s. 178–199. ISBN 978-80-87259-14-6.

SRNICEK, Nick. *Platform Capitalism*. London: Polity Press. 2017. ISBN 978-15-09504-89-3

WALLERSTEIN, Immanuel. *Evropský univerzalizmus. Rétorika moci*. 1.vydání. Praha: Slon, 2008. s.92. ISBN 978-80-86429-81-6

ZÁKON Č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění účinném od 1. července 2017.

12. Elektronické zdroje

BARLOW, John Perry. *Deklarace nezávislosti Kyberprostoru*. [online]. 1996 [cit. 18.4.2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.piratskelisty.cz/clanek-1476-deklarace-nezavislosti-kyberprostoru>>.

HAYLES, Katherine. *How we became posthuman*. [online]. 1999 [cit. 8.4.2017]. Dostupné z WWW: <<http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Hayles-Posthuman-excerpts.pdf>>.

HARAWAY, Donna. *A cyborg manifesto*. [online]. 1985 [cit. 7.4.2017]. Dostupné z WWW: <<http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Haraway-CyborgManifesto-1.pdf>>.

JÁ BYCH VŠECHNY TY INTERNETY A POČÍTAČE ZAKÁZALA. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, [cit. 13.5.2017]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1_bych_v%C5%A1echny_ty_internety_a_po%C4%8D%C3%ADta%C4%8De_zak%C3%A1zala

JOHNSON, Bobbie. *Privacy no longer a social norm, says Facebook founder*. [online]. 2010 [cit. 25.4.2017]. Dostupné z WWW: <<https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/11/facebook-privacy>>.

KLOSE, Simon. film *TPB AFK*. [online]. 2013 [cit. 1.4.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.youtube.com/watch?v=eTOKXCEwo_8>.

KNOWLEDGE COMMONS BRASIL. *Digital Colonialism & the Internet as a tool of Cultural Hegemony*. [online]. Datum neuvvedeno [17.5.2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.knowledgecommons.in/brasil/en/whats-wrong-with-current-internet-governance/digital-colonialism-the-internet-as-a-tool-of-cultural-hegemony/>>.

KRSEK, Ivo. *Hegemonie*. [online]. cit. 10.6.2017]. Dostupné z WWW: <<http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/hegemonie.htm>>.

MEMMI, Albert. *Dvě odpovědi člověka žijícího v koloniálním područí*. [online]. 2012 [cit. 20.7.2017]. Dostupné z WWW: <http://www.cefres.cz/IMG/pdf/memmi_1997_kolonialni_podrucni.pdf>.

PRENSKY, Marc. *Digital Natives Digital Immigrants*. [online]. 2001 [cit. 21.3.2017]. Dostupné z WWW: <<https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>>.

RAMOS, Nestor. *Facebook no friend to American Indian names*. [online]. 2009 [cit. 29.6.2017]. Dostupné z WWW: <<https://indiancountrymedianetwork.com/news/facebook-no-friend-to-american-indian-names/>>.

SOLON, Olivia. *It's digital colonialism': how Facebook's free internet service has failed its users*. [online]. 2017 [cit. 28.6.2017]. Dostupné z WWW: <<https://www.theguardian.com/technology/2017/jul/27/facebook-free-basics-developing-markets>>.

TURKLE, Sherry. *The Second Self: Computers and the Human Spirit*. [online]. 1984 [cit. 28.3.2017]. Dostupné z WWW: <https://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262701112_ind_0001.pdf>.

WORSTALL, Tim. *Facebook Doesn't Pay Taxes On Its Profits: So What?* [online]. 2015 [cit. 28.8.2017]. Dostupné z WWW: <<https://www.forbes.com/sites/timworstall/2013/02/18/facebook-doesnt-pay-taxes-on-its-profits-so-what/#32ca1f78216b>>.